

Xocalı: Unudulmaz yaddaşın musiqi ilə danışdığı axşam

23 fevral 2026-cı il tarixində, Kamera və Orqan Musiqisi Zalında keçirilən "Xocalı - Unudulmaz yaddaş" anım mərasimi yalnız bir konsert deyildi; bu, kollektiv yaddaşın estetik ifadəsi, tarixi həqiqətin musiqi dili ilə təcəssümü idi. Axşamın təşkilatçıları sırasında Azərbaycan Dövlət Akademik Filarmoniyası və Bakı Dövlət Kamera Orkestri yer alırdı. Baş dirijor Fuad İbrahimovun rəhbərliyi ilə səslənən proqram, faciənin ağrısını təkcə xatırlatmadı - onu düşüncə, sənət və mədəni məsuliyyət müstəvisinə yüksəltdi.

Tarix və yaddaşın estetikası

Xocalı faciəsi Azərbaycan xalqının tarixi yaddaşında sağalmaz bir yara, eyni zamanda milli həmrəyliyin və dirənişin simvoludur. Anım mərasimləri çox vaxt rəsmi çərçivədə qapanır; lakin bu axşam sənət vasitəsilə yaddaşın dərin qatlarına enmək cəhdi idi. Musiqi burada informasiya ötürürdü - o, hissini, sükutun və düşüncənin özünü danışdırırdı. Zəlin yarıqaranlıq ab-havasında şam işığını xatırladan işıq effektləri, səssiz gözləyən auditoriya - bütün bunlar kollektiv sükutun ritmini yaradırdı. Bu sükut, əslində, danışdı: o, tarixə yönəlmiş sualların, ədalət axtarışının və unutmamaq andının sükutu idi.

Aqşın Əlizadənin simfonik fəryadı

Proqramın ilk əsəri görkəmli bəstəkar Aqşın Əlizadənin səs və simli orkestr üçün yazdığı IV Simfoniya - "Muğamvari" idi. Əsər struktur baxımından muğam tənəffüzünün simfonik transformasiyası kimi səciyyəli idi. Burada ənənə ilə modernizm qarşı-qarşıya deyil; əksinə, bir-birini tamamlayan iki estetik istiqamət kimi qovuşur. "Muğamvari"-nin melodik xətti sanki milli yaddaşın genetik kodunu daşıyırdı. Orkestrin simli qruplarında eşidilən incə tremololar, qəfil dinamik yüksəlişlər və vokal partiyalarının fəlsəfi intonasiyası - bütün bunlar faciənin emosional panoramasını qu-

rudu. Vokal partiyası ifa edən Ərəstun Quliyevin səsi təkcə musiqi materialını deyil, eyni zamanda tarixi ağrının metafizik yükünü daşıyırdı. Onun səsindeki titrəyiş sanki bir xalqın sarılmış nəfəsi idi.

Dirijor Fuad İbrahimovun interpretasiyası xüsusi qeyd olunmalıdır. O, tempi yalnız texniki parametrlərlə deyil, mədəni gərginliyin ölçüsü kimi qururdu. Pauzalar - xüsusilə də kulminasiyadan əvvəlki sükut anları - auditoriyanı düşünməyə məcbur edən estetik fasilələr idi. Bu fasilələr də zaman dayanır, yaddaş danışdırdı.

Firəngiz Əlizadənin "Şüşlər"-i: Metamorfoz və kədər fəlsəfəsi

Axşamın ikinci monumental məqamı dünya şöhrətli bəstəkar Firəngiz Əlizadənin "Şüşlər" ("Metamorphosis") əsəri oldu. "Şüşlər" ladinin özünəməxsus hüznü intonasiyası burada yalnız milli koloriti ifadə etmir; o, kədər fəlsəfi dərinliyini açır.

Əsər boyu musiqi motivləri transformasiyaya uğrayır, dəyişir, yenidən doğulur. Bu metamorfoz prosesi Xocalı yaddaşının zaman içində keçdiyi mərhələləri xatırladır: ilkin şok, dərin mətəm, düşüncə, sonra isə qurur və dirəniş. Musiqidəki dissonanslar həyatın pozulmuş harmoniyasını simvolizə edir, lakin finala doğru yaranan nisbi sabitlik ümidin sönmədiyini göstərir.

Firəngiz Əlizadənin kompozisiya dili postmodern elementlərlə zəngin olsa da, onun emosional mərkəzi milli köklərə bağlıdır. Bu bağlılıq əsəri lokal çərçivədən çıxararaq universal humanist manifestə çevirir. Çünki faciənin dili millət tanımır; ağrı ümumbəşəridir.

Musiqi və kollektiv katarsis

Bu anım gecəsi, əslində, kollektiv katarsis aktı idi. Sənət qorxu və mərhəmət hissələri vasitəsilə ruhu saflaşdırır. Burada da musiqi auditoriyanı emosional sarsıntıya uğratdı, lakin bu sarsıntı dağıdıcı deyil, təmizləyici idi. Zəlda əyləşən insanların üz ifadələ-

rində fərqli talelər, fərqli xatirələr vardı. Kimi gözlərini yumub dinləyir, kimi səhnəyə zillənmiş baxışlarla donub qalırdı. Amma hamını birləşdirən ortaq cəhət vardı: unutmamaq iradəsi.

Xocalı artıq təkcə tarix dərslərinin faktı deyil; o, musiqidə yaşayan, sənətdə nəfəs alan, hər yeni nəslə ötürülən mədəni yaddaşdır. Bu yaddaşın qorunması isə yalnız siyasi və hüquqi müstəvidə deyil, estetik müstəvidə də vacibdir. Çünki sənət yaddaş duyğuya çevirir, duyğu isə insanı hərəkətə gətirir.

Sənətin məsuliyyəti və gələcəyə baxış

"Xocalı - Unudulmaz yaddaş" anım mərasimi göstərdi ki, musiqi sadəcə estetik zövq vasitəsi deyil; o, tarixi şüurun formalaşmasında mühüm rolə malikdir. Bu cür konsertlər gənc nəsllərlə tarixlə emosional bağ qurma imkanı verir.

Akademik baxımdan yanaşdıqda, proqramın seçimi təsadüfi deyildi. Hər iki bəstəkarın əsərlərində milli intonasiya sistemi ilə müasir kompozisiya texnikalarının sintezi müşahidə olunur. Bu sintez Azərbaycan musiqi mədəniyyətinin inkişaf trayektoriyasını nümayiş etdirir: kökə bağlılıq və yeniliyə açıq olmaq. Poetik müstəvidə isə bu tədbir bir and idi. Sözsüz bir and. Simli alətlərin titrəyən səsləri, dirijor çubuğunun havada çəkdiyi görünməz xətlər, vokalın yüksəlib səməyə qarışan fəryadı - hamısı bir cümlə qururdu: "Unutmayacağıq."

Sonda zalı tərk edərkən hiss olunurdu ki, hər kəs daxilində bir az daha ağır, amma bir o qədər də aydınlanmışdır. Ağır - çünki yaddaşın yükü yüngül deyil. Aydın - çünki həqiqət musiqinin işığında bir daha görünür olmuşdu.

Xocalı faciəsi zaman keçdikcə tarixə çevrilir, lakin o, heç vaxt keçmişdə qalmır. O, hər fevralda yenidən doğulur, hər musiqi frazasında yenidən səslənir. Və bu səsləniş bizə xatırladır: yaddaş yalnız xatırlamaq deyil, həm də məsuliyyətdir.

Bu axşam musiqi danışdı. Və biz dinlədik. Bu anım gecəsi bir daha sübut etdi ki, tarix yalnız arxivlərin tozlu

səhifələrində yaşamır; tarix musiqidə nəfəs alır, sükutda danışır və insanın daxilində mədəni məsuliyyət kimi boy göstərir. Xocalı yalnız bir faciənin adı deyil, o, milli yaddaşın etik imperatividir. Bu yaddaş bizi intiqama deyil, həqiqətə; nifrətə deyil, ədalətə; unutqanlığa deyil, şüurlu xatırlamaya səsləyir.

Konsert zalında səslənən hər bir akkord, hər bir pauza əslində kollektiv travmanın estetik sublimasiyası idi. Musiqi burada sadəcə incəsənət hadisəsi deyildi - o, milli özünüdərk aktına çevrilmişdi. Simfonik dilin dərin qatlarında kədər fəlsəfəsi, insan ləyaqətinin sınımazlığı və zamanın qarşısında əylməyən həqiqət duyulurdu. Çünki Xocalı haqqında danışmaq - yalnız keçmiş xatırlamaq deyil, həm də gələcək qarşısında mədəni məsuliyyət daşımaqdır.

Faciə insanın varlıq sualını sərtləşdirir: insan nə qədər qəddar ola bilər və insan nə qədər uca qala bilər? Xocalı bu iki qütbün ən ağır toqquşma nöqtəsidir. Lakin həmin gecə millətimiz bir daha gördü ki, şər səs nə qədər gur olsa da, xatirənin və həqiqətin səsi ondan daha davamlıdır. Çünki həqiqət zamanla zəifləməz; əksinə, zaman onu daha da saflaşdırar.

Musiqi bizə pıçıldayırdı ki, unutmamaq ikinci bir itkidir. Yaddaş isə dirənişdir. Xatırlamaq isə mədəni dirilmədir. Gözlərdəki yaş zəifliyin deyil, mədəni oyanışın əlaməti idi. Çünki ağlamaq - insanın içindəki mərhəmətin hələ də yaşadığını göstərir. Və mərhəmət yaşadığıca, ümid də yaşayır.

Xocalı şəhidlərinin ruhu qarşısında baş əyərək anlayırıq ki, tarix bizim yaddaşımızda yaşadığı qədər gələcəyimizdə də yaşayacaq. Əgər biz xatırlayırsaq, deməli onlar unudulmayıb. Əgər biz danışırıqsa, deməli həqiqət susmayıb. Və sonda zalı bürüyən o dərin sükut - bəlkə də ən böyük nitq idi. Çünki bəzi həqiqətlər sözlə deyil, vicdanla anlaşılır.

Xocalı - bir şəhərin adı olmaqdan çox, bir millətin vicdan möhürüdür. O möhür silinməz. O yaddaş sönməz. O acı zamanın içində donub qalmadı - o, bizi daha həssas, daha ayıq, daha insan olmağa çağıran əbədi bir çağırışa çevrildi.